

Імпровізацыйнае музычраванне патрабавала распрацоўкі пэўнай сістэмы прафесійных традыцый, іх строгай нарматыўнасці. Гэтая «вспахіснасць» гарантавала трываласць народным творам, абараняла іх ад парушэння часам і швёліроўкі. Таму неабходнай умовай захавання і перадачы народнага мастацтва была распрацоўка метадыкі вуснай перадачы: навыкаў выканання.

Фальклор патрэбна разглядаць як асаблівую мастацкую сістэму са спецыфічнымі ўласцівасцямі, надаючы вялікую увагу псіхалагічнаму і эмацыянальнаму аспектам творчасці. Вякамі адпрацаваныя нормы творчасці, а таксама ўспрыманне мастацтва выхуляюцца ў музыцы ў своеасаблівым «двуднянні» мастацкага і выканальніцкага працэсаў з улікам уплыву на іх слухачоў. У такім двуднянні, у незалежнасці творчага працэсу, імпровізацыйнай свабодзе тэксту і бачыцца нам спецыфіка фальклору, якая можа даць музычнай педагогіцы новыя магчымасці ў галіне засваення народнага мастацтва.

Сёння побач з задачамі фіксацыі, навуковай распрацоўкі і рэстаўрацыі традыцый трэба вырашаць і задачы адекватнага засваення фальклору як пмыгрантай мастацкай з'явы. Засваенне ж яго толькі праз псьмовыя крыніцы педастаткова, бо такое засваенне мала садзейнічае паглыбленню ў стыхію народнай музыкі, не дае наўважэннага ўяўлення аб ёй. Адарванасць выканання ад працэсу засваення музыкі парушае цэласнасць адпрацаванай у традыцыйнай музыцы канцэпцыі: настаўнік -- вучань -- выканаўца -- творца. У песнай узасмасуванні з ёю знаходзіцца і сістэма вобразна-асапыхтыўных уяўленняў, у прыватнасці ўспрымання слухачамі. Гэта асабліва датычыцца дзяцей з іх ялікай эмацыянальнасцю, уражлівасцю, вобразным мысленнем. Таму механізмы традыцыйнай школы народнай музыкі метагодна, на наш погляд, перавесці ў педагогічны працэс сучаснага дзіцячага калектыву, які засвойвае фальклор.

Практыка аднак сведчыць аб тым, што ў большасці дзіцячых калектываў народна-інструментальнага жанру рэспублікі засваенне фальклору будзіцца толькі на псьмовай выснове, г.зн. праз нотны тэкст. Гэта значна звужае якасць успрымання і выканання, магчымасць самастойных творчых праяў дзяцей, прыводзіць да пераасэнсавання фальклорнай першаасновы.

Для практычнага засваення традыцый патрэбна шырокае практыкавальнае навыкаў выканання праз наладжвальнае непасрэднае кантактаў з носьбітамі канкрэтнай музычнай традыцыі. Важным бокам дзейнасці фальклорных дзіцячых ансамбляў мы лічым арганізацыю экспедыцый на збіранне фальклору, у якіх дзеці маюць магчымасць пазнаёміцца з традыцыйнай манерай выканання народнай музыкі, інструментарыем, народнай тэрміналогіяй і нават мімікай і паводзінамі выканаўцаў у час ігры. Такія кантакты спрыяюць больш паглыбленаму пранікненню ў фальклор, разуменню сутнасці выканання як творчасці.

Вуснасць фальклору -- гэта не проста адін са спосабаў яго перадачы, а прыкмета асабліванага стану мастацкай культуры. Наша вера ва ўсагульную моп псьменнасці, узгадаваная музычнай адукацыйнай еўрапейскага тыпу, на жаль, прывяла да знявагі той культуры і адукацыі, якая крочыць побач вякамі. І пядзіўна, што сёння мы назіраем вялікую цікавасць да здабыткаў этнапедагагікі, па-новаму ацэньваем яе выканальніцка-педагагічную перааснасць. Вядома ж, і існуючая вусная традыцыя ставіць шэраг праблем, але пмагваковае іспаванне даказвае вялікую жыццёўстойлівасць гэтай традыцыі. Таму, думаецца, што менавіта ў спалучэнні псьмовай і вуснай культур, калі недахопы адной дапаўняюцца перавагамі другой (В.Віора), і знаходзіцца перспектывы накірунак арганізацыі засваення фальклору дзельмі ў наш час.

Баканавя Н.Д.,
выкладчык

БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ ПАЛЕСКАЯ АБРАДАВАЯ ПЕСНЯ І ЯЕ ВЫХАВАЎЧАЕ ЗНАЧЭННЕ

Самым не даследаваным краем у галіне народнай песеннай творчасці, на наш погляд, з'яўляецца Палессе, менавіта Піншчына, урочышча ад Янаў-Палескага да Тыпнікавіч -- самай аддаленай вёскі ад Пінска-Брэсцкага пляху. Можа таму, на наша пчасце, там найбольш трывала захаваны звычаі, абрады, рамёствы, уклад жыцця, каларытная, непаўторная палеская гаворка. Што тычыцца некаторых абрадаў, дык менавіта гэты край з'яўляецца унікальным па разнастайнасці абрадаў, якія мы назіраем у сённяшнім жыцці. Гэта сведчыць аб перааснасці вусна-паэтычнай і мастацкай творчасці палешукоў.

Моладзь і падлеткі, знаходзячыся разам са старэйшымі на вяселлі ці на дажывках, вучацца не толькі тым творам, якія ў той момант гучаць, але чуюць размовы, парады, павучэнні, жарты і такім чынам вучацца і маперы выканання, і парадку правядзення абраду. У іх выхоўваюцца павага да бацькоў, старэйшых, прыхільнасць да радні і роднага краю.

Цікавы маляўнічы веснавы абрад «заклікання» вясны на Палесці. Як толькі пачынае сонца паварочваць на вясну, гучаць прымеркаваныя да гэтай падзеі песні, заклічкі. Моладзі вельмі падабаецца веснавым месяцам вечарам плыць па рацэ на чаўнах каля вёскі ў тыя непаўторныя часіны, калі разліваюцца рэкі. Шмат песень гучыць на-над вадою, далёка чутны тыя спевы. А калі яшчэ больш пацяплее, то пачынаюць ладзіць гульні на вуліцы альбо ў лясах, што непадалёку ад вёсак. Гучаць песні «Ой, у лісы по дубровы», «По-шліў човыш», «Ой, з-под гаю», «Да повій, повій тыхый віцёр». Любімая гульня ў дзяўчатах бывае

пасля таго, як «прагойнаць» з'яму са словамі: «Іды, зыма, до Кракова, зноў ты прыйдэш аднакова» (гэта ў «Явара» альбо ў "Ворана»). Веснавыя песні пльгаго-наў, як «Ой, ужэ ж высна, дай ужэ ж красна», -- пудоўны ўзор высокамастацкага ўвасаблення тэле-навітасці палешукоў.

Магічным сэнсам пранізаны творы, што тычацца жніўнага абраду. Жніўныя палескія песні -- гэта высокамастацкія творы, якія знаходзяць новае жыццё ў творчых калектывах і пры навучанні студэнтаў спевам.

Унікальнай з'явай у жыцці палешукоў з'явіліся Тышкавічы з'яўляюцца абрад вяселля. Мара кожнай дзяўчыны ўладкаваць сваё жыццё, аб пачаслівым шлюбе, прага маладых да працягу пакаленняў нарадзілі вытанчаны, удала размеркаваны на «дзсі» гэты пудоўны абрад. Каб пералічыць колькасць песень, што гучаць на вяселлі, трэба прыкладзі вялікія намаганні, бо вяселле доўжыцца тыдзень і болей. Мноства жартаў, прымавак, розных здарэнняў адбываецца ў гэты момант, а самае галоўнае -- адбываецца аднасьць моладзі са старэйшымі, з роднымі і блізкімі.

Вяселле ў Тышкавічах можна лічыць унікальным, бо захаваўся абрад у тым выглядзе, як быў стагоддзі таму назад.

Вялікую мастацкую каштоўнасць маюць так званыя палескія «вычоркі». Яны бываюць узімку, калі прадуць кужаль для ручнікоў, абрусаў ці тонкага палатна. Каб ахвотней было прасці, збіраюцца маладзіцы і дзяўчаты асобна па чарзе пгодня ў якой-небудзь гаспадыні, увішпа прадуць, расказваюць розныя здарэнні, казкі, быліны, а потым з надыходам прыцемак разыходзяцца па сваіх хатах.

Увечары маладыя дзяўчаты збіраюцца ў адной з сям'явак, старанна прадуць кудзелю і шмат спяваюць розных песень, акрамя песень пра жніво, вяселле ці вясну, таму што іх яшчэ рана спяваць. Потым прыходзіць хлопцы, наладжваюцца гульні.

Мы ўпэўнены ў тым, што ёсць сэнс і патрэба старанна і мэтанакіравана вывучаць народную песенную творчасць. Трэба прыкладзі ўсе намаганні, каб заабыткі нашых продкаў мелі працяг.

Жылінская Н.П.,
выкладчык

НЕКАТОРЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ЖАНРУ БАЛАДЫ У БЕЛАРУСКІМ ФАЛЬКЛОРЫ

У беларускай вусна-паэтычнай спадчыне значную групу складаюць ліра-эпічныя песні, за якімі замацавалася назва «балады». Гэтыя творы вапоўнены яркімі малюнкамі жыцця нашых продкаў, пічлым пачуццём і роздумам пра лёс чалавека. Яны даюць багаты матэрыял для вывучэння мінулага нашага

народа, яго быту, псіхалогіі, уяўленняў пра справядлівасць і прыгажосць.

Тэрмін «балада» калчаткова замацаваўся ў нашай фалькларыстыцы зусім нядаўна, хоць быў вядомы яшчэ ў пачатку XIX ст.

Беларускія народныя балады да апошняга часу не былі прадметам грунтоўнага даследавання. Нявывучанымі заставаліся тэарэтычныя пытанні гэтага жанру, не было дастаткова поўных збораў тэкстаў. Адною з прычын гэтага з'явілася, відавочна, тое, што балады не мелі сталага месца ў пазаабрадавым і абрадавым народным рэпертуары. Каб вылучыць баладу як жанр, неабходны перш за ўсё эстэтычныя крытэрыі, комплекс тэматычных, функцыянальных і формаўтваральных прыкмет. У пматлікіх агульных фальклорных публікацыях у адпаведнасці з мясцовай народнай класіфікацыяй ці поглядамі складальнікаў балады трапілі ў «розныя», «сямейна-бытавыя», «бяседныя», «піліпаўскія» і іншыя раздзелы. Цікава, што варыянт аднаго і таго сюжэта часам маюць лёдз не па дваццаць розных прымержаванняў. Сувязь балады з песнямі і абрадаваспію каляндарных цыклаў абумоўлена працягненнем агульнасці вытокаў, а таксама дзеяннем моцнай фальклорнай традыцыі, якая так парадкавала песенны рэпертуар, каб кожнаму твору было сваё месца, свой час выканання.

Такім чынам, сцвярджаючы, што наогул балады выконваліся ў любы час, мы павінны мець на ўвазе, што «любы час» тут азначае толькі час, найбольш адпаведны для выканання гэтых доўгіх ліра-эпічных песень, і часта народныя спевакі мелі для іх пэўную пару, пэаднолькавую ў розных мясцовасцях.

Што сабою ўяўляе балада ў сюжэтным плане? Балада -- гэта ліра-эпічная песня з напружаным драматычным сюжэтам, якая апавядае пра незвычайныя, часта трагічныя падзеі ў асабістым, сямейным жыцці чалавека. Пераважная большасць балад уздымае маральна-этычныя праблемы: каханне і нянавісць, вернасць, здраду, злачыства і кару. Іх стваральнікаў хвалюе нядоля чалавека, нядобры лёс. Баладзе ўласцівы метады тыпізацыі жыццёвых з'яў. Лічаць, што беларуская балада з'явілася ў нетрах абрадавай паэзіі ў вельмі старажытныя часы, верагодна, у пераходны перыяд ад першабытнаабшчыны да феадальнага ладу. Пра гэта можна меркаваць па захаваных у нас узорах старажытных балад. Многія з іх заснаваны на матывах матамарфозы. У беларускіх баладах матамарфоза адбываецца часцей за ўсё як вынік удзеяння знешніх сіл, чужой волі (найчасцей праклёнаў маці, свекрыўі, радзей бацькі) або па сваёй волі.

Значная колькасць балад змяшчае тыповыя купальскія рэфрэны-заклікі, рэфрэны-абрамліствы, што спяваюцца ў пачатку і ў канцы кожнага радка. Зрэдку трапляюцца рэфрэны валачобных песень. Аналіз гэтых балад выяўляе не толькі знешнюю, але і больш глыбокую сувязь іх з абрадавай паэзіяй. Беларускія балады захавалі адносна невялікую колькасць выпадкаў сувязі з караголамі (у выглядзе непасрэднай прымеркаванасці) у сучасным жывым выкананні.